

Bobr – stav opatření a úvah v oblasti systému Marchfeldkanal

Wolfgang Neudorfer / Martin Mötzer, Betriebsgesellschaft Marchfeldkanal (správce systému kanálů)

V jižní části regionu Weinviertel, na Moravském Poli, byl v 80. a 90. letech minulého století vybudován tzv. Marchfeldkanal. Jde o umělou síť několika vodních toků o celkové délce cca 100 km. Tato síť kanálů byla jako první projekt tohoto druhu v Rakousku upravena přírodě blízkým způsobem podle ekologických zásad. Cílem tohoto projektu je přívodem vody z Dunaje dlouhodobě zajistit zavlažování pro Moravské Pole, významnou zemědělskou oblast zaměřenou na produkci polní zeleniny.

Celý systém byl koncipován jako multifunkční projekt, přičemž kromě zásobování vodou má velký význam i ochrana proti povodním, zajištění odtoku pro obce a průmyslové podniky, dosažení vysoké kvality vody v tocích a využití území pro rekreaci, zejména v blízkosti Vídně. Vynikající je krajinně ekologická úprava vzhledu vodních toků v nově koncipovaném systému Marchfeldkanal. Dnes, asi 25 let po vybudování, vypadají tyto vodní plochy jako přírodní a na jejich březích se vyskytují cenné porosty dřevin.

2. Výskyt bobra v oblasti Moravského Pole

Z kronikářských zpráv vyplývá, že bobr byl ve východním Rakousku vyhuben někdy v polovině 19. století. První reintrodukce pak byly podnikány od roku 1976 v lužních územích na Dunaji východně od Vídně. Odtud se – zprvu velmi pomalu, později s rostoucí rychlostí – bobři šířili podél vodních toků. Ve vodách systému Marchfeldkanal byli první bobři pozorováni snad už od roku 1992, jistý je výskyt od roku 1996.

Dnes se bobr vyskytuje téměř ve všech (vhodných) tocích a vodních nádržích v oblasti Weinviertel, v jižní části Vídeňské pánve a jednotlivě i v potocích Vídeňského lesa.

3. Bobr jako tvůrce a jako zdroj konfliktů

Bobři si umějí ve velkém měřítku měnit a přetvářet vodní toky podle svých potřeb stavbou přehrad, vyhrabáváním spojovacích kanálů a podhrabáváním a prorážáním hrází.

Toto ovlivňování krajiny je nejen fascinující, ale také nesmírně zajímavé z ekologického hlediska, protože tím vznikají nové struktury vodních těles, což obohacuje ekologickou rozmanitost.

V kulturních krajinách však mohou právě tyto zásahy vyvolávat závažné konflikty. Na tocích v systému Marchfeldkanal jde především o okus

dřevin podél intenzivně užívaných souběžných komunikací, narušování funkce měřících a ovládacích systémů na tocích v důsledku nadržení vody bobřími hrázemi a – jako největší problém – ohrožení protipovodňových hrází vyhrabáváním bobřích chodeb v jejich tělese. Pro udržení funkčnosti systému Marchfeldkanal a k minimalizaci rizik byla v minulosti realizována různá opatření.

4. Vzniklé problémy a protioopatření

4.1. Okus jednotlivých stromů

Všude, kde existuje zvláštní riziko (silně frekventované souběžné cesty, křížení se silnicí, silnice vedoucí podél vody), se jednotlivé stromy opatřují ochranným pletivem. Ve srovnání s jinými metodami (např. nátěr kmene repelentem) se tato ochrana ukázala jako nejúčinnější. V posledních letech bylo opatřeno pletivem asi 1.200 stromů. Jde při tom především o velké samostatně stojící stromy důležité pro vzhled krajiny a o velké stromy poblíž souběžných cest a silnic.

4.2. Příčné bobří hráze

V celé síti vodních toků v systému Marchfeldkanal se bobří hráze musejí průběžně odstraňovat. Důvodem je prevence narušení provozních procesů, zajištění odtoku povodňových vod a prevence ucpávání a rozlivů. Pro tato opatření je podle dolnorakouského zákona o ochraně přírody nezbytné zvláštní povolení.

V minulém roce bylo nutné odstranit celkem asi 70 hrází. Ukazuje se, že bobří hráze vznikají většinou opakovaně na stejných místech.

4.3. Podhrabávání břehů, cest a protipovodňových hrází

Největší konflikt spočívá v současnosti v podhrabávání protipovodňových hrází podél toku Rußbach během stavby bobřích doupat v tělese hráze. Ukazuje se, že tím opakovaně dochází k bodovým propadům náspů a hrází. S tím je spojeno oslabení stability hrází a riziko selhání v případě povodně. Jakmile jsou zjištěny propady v náspech, musí se v krátké době provést stavebně technická oprava takového poškozeného místa. Vzhledem k hustým porostům pobřežních dřevin u toků není možné břehy následně zajistit instalací plošných ochranných sítí.

Marchfeldkanal

5. Postup při zajišťování protipovodňových hrází

Především byl navázán kontakt s orgány ochrany přírody a odborníky na bobry z vídeňské univerzity. Společně s nimi již asi 10 let hledáme možnosti, jak bobří populaci v systému Marchfeldkanal co nejlépe integrovat, ale současně také minimalizovat škody na zařízeních. K tomu byly prováděny četné pokusy.

Silné rozmnožení bobra v posledních 10 letech konečně vedlo k tomu, že byl pro ochranu kritických úseků hrází jako *ultima ratio* zvolen i zásah do bobří populace. Podkladem pro stanovení těchto úseků je průzkum rizika záplav v případě prolomení hráze. Při tom se na základě výjimky povolené podle právních předpisů o ochraně přírody postupuje podle přesně definovaných podmínek a pod dohledem vědců z vídeňské zemědělské univerzity (Universität für Bodenkultur). Koordinaci dovnitř i navenek provádí speciálně jmenovaný „bobří poradce“ (Biberbeauftragter).

V příštích letech lze očekávat, že se budou muset nadále průběžně provádět opatření na ochranu stromů (např. obalování pletivem) a bodové sanace poškozených protipovodňových hrází. Rozhodnutí, zda se bude nadále zasahovat i do bobří populace, záleží na výsledcích prováděných výzkumů a na vyhodnocení, zda se tím skutečně snižuje výskyt škod.

6. Závěrečná poznámka

Znovuosídlení mnoha vodních toků a nádrží populací bobra vyžaduje v budoucnu zcela nové posuzování vodních staveb i ekologických opatření. Přítomnost bobrů v tocích klade nové technické a ekologické požadavky na protipovodňovou ochranu a zajištění vodních děl. Už nyní se ukazuje, že je nutné zintenzívnit jejich údržbu a sanace.